

از آرمان شهر فلسفی تا آرمان شهر توسعه‌ای

(رویکرد و گذار معرفت‌شناختی از ایده‌ی فلسفی آرمان‌شهر به گفتمان تمدنی شهر)

احمد آکوچکیان*

چکیده

۱- «آرمان‌شهر»، سودای تاریخی بشر از هنگامی است که افزون بر هویت روان‌شناختی - فردی، برای خویش هویتی جمعی نیز خودآگاه شده و بسته به بردی که برای بردار وجودی خویش تعریف می‌کرده است، در پی شهر آرمانی خویش نیز بوده است.

۲- "ایده آرمان‌شهر" جای در اندیشه‌ی سنت‌گرای فلسفه سیاسی (کمال مطلوب سیاسی - اجتماعی تحقق‌ناپذیری که واقعیت‌ها، طبیعت انسان، و شرایط زندگی در آن ملحوظ نشده‌اند) دارد که پس از یک گذار معرفت‌شناسانه و بر بنیان اندیشه‌ی ترقی *the Idea of progress* در فضای نظام اندیشه - حیات برگزیده می‌تواند از خلال پروژه‌ی تحقیق و توسعه‌ی جامعه‌ی انسانی، رکن تحلیل وضع مطلوب (Normative Research) جامعه‌ی شهری قلمداد شده؛ و وارد فرایند مدیریت توسعه‌ی شهری معاصر شود.

۳- گفتمان آرمان‌شهر در جهان ایرانی - اسلامی پس از تجربه‌ی بنیان‌گذاری کوتاه‌آغازین نبوی - علوی آن و پس از قرائت فلسفی در عصر زرین اول تمدنی با برخی اندیشمندان چونان ابونصر محمد فارابی و قرائت ترقی‌گرای عصر زرین دوم تمدنی با مکتب تمدنی اصفهان، در این اقلیم تمدنی هیچ‌گاه سامان توسعه‌ای و عینی نیافته است و اکنون نیز که سگه‌ی رایج، مدرنیسم شهری است، شهر بیش و کم، ترجمه‌ی پراگماتیستی شهر بحران‌زده‌ی غربی، دیده می‌شود.

* استادیار دانشگاه هنر اصفهان و رئیس دانشکده هنر ادیان و تمدن‌ها

۴- پرسش محوری این تحقیق، چیستی درون تمدنی اندیشه‌ی آرمان‌شهر، علل و دلایل عدم پرداخت جامع‌نگر اندیشه آرمان‌شهر و عدم گذار از قرائت فلسفی و ناکجاآبادی آن به الگوهای راهنمای عمل توسعه‌ای و تحقق سامانه‌ی تمدنی آن و راهبردهای تحقق توسعه‌ای - تمدنی آرمان‌شهر نبوی - علوی در تعامل با گفتمان معاصر توسعه‌ای و اوصاف شهر در جهان جدید است.

۵- جامعه‌ی ایرانی در دوره‌ی گذار خویش به فضای تمدنی جدید، به تدریج به ضرورت آن گذار معرفت‌شناسانه و بازخوانی بنیان اندیشه‌نظام اجتماعی خویش رسیده است، در این خاستگاه تازه می‌تواند با گذار نقدی از تاریخ اندیشه جهان ایران - اسلامی و اندیشه‌ی جهانی آرمان‌شهر، بر بنیان اندیشه‌ی ترقی بازخوانی شده و به ویژه متکی بر تجربه‌های درون‌زایی چونان مکتب تمدنی اصفهان و هم‌پای تحلیل پیچیدگی جوامع شهری به خصوص شهرهای معاصر و به موازات مطالعه نقدی تجربه فکر ترقی در اقلیم‌های به سامان رسیده‌ی روشمند، به تناسب قرائت خویش، به بازخوانی اندیشه‌ی ایران‌شهری پرداخته و بر بنیان منابع هویت خویش به ویژه گفتمان نبوی - علوی شهر، به بازپرداخت نظریه‌ی تحقیق و توسعه شهر همت گماشته و با گذار از ایده‌ی وضع مطلوب، عرصه‌ی اصلی حضور را فرایند برنامه‌ریزی راهبردی توسعه‌ی شهری دریافته و عملی کند. عرصه مدیریت راهبردی، حلقه‌ی واسطه ایده‌ی آرمان‌شهر ناکجاآبادی با عینیت و افتاده شهر معاصر ایرانی از گفتمان نبوی - علوی تغییر در معیار جهانی، است.

۶- مجال کوتاه این مقاله، در پاسخ به پرسش راهبردی چگونگی گذار از ذهنیت آرمان‌شهر به عینیت آن، اجازت ورود ابتدایی به چهارنکته را می‌بخشد:

۱- چیستی مفهوم آرمان‌شهر بالحاظ تعریف ساختی شهر

۲- بنیان معرفت‌شناسانه اندیشه‌ی آرمان‌شهر

۳- اندیشه‌ی درگذار آرمان‌شهر در جهان ایرانی - اسلامی

۴- مدخلی بر الگوی آرمان‌شهر توسعه‌ای

کلید واژگان: شهر، ساخت‌شهر، آرمان‌شهر، شهر توسعه، شهر مدرنیته، جنبش معرفت‌شناختی، اندیشه‌ی ترقی، تاریخ فکر ترقی، شهرنبوی - علوی، آرمان‌شهر توسعه‌ای